

TÜRKİYE-AB GÜMRÜK BİRLİĞİ VE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI SORUNU

Doç. Dr. Çiğdem Nas
İKV Genel Sekreteri

TÜRKİYE-AB GÜMRÜK BİRLİĞİ VE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI SORUNU

Doç. Dr. Çiğdem Nas, İKV Genel Sekreteri

Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile imzaladığı ortaklık anlaşması olan Ankara Anlaşması, bu ilişkinin hazırlık, geçiş ve son dönemden oluşmasını öngörmüştür. Son dönem gümrük birliğine dayanır. Geçiş dönemi 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren "Katma Protokol" ile başlamış ve AT tarafı 1971'den başlayarak, Türkiye'den ithal edilen sanayi ürünlerine uygulanan gümrük vergilerini sıfırlamıştır. Türkiye ise AT'den gelen sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergilerini 11 ve 22 yıllık iki takvime göre sıfırlamayı taahhüt etmiştir. 6 Mart 1995'te Ortaklık Konseyi'nin aldığı 1/95 sayılı Karar ile Gümrük Birliği (GB) tesis edilmiştir. Buna göre Türkiye ve Avrupa Topluluğu (AT) arasındaki sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ticaretinde (sanayi payı dikkate alınarak) tüm gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tüm vergi ve önlemler kaldırılacaktır. Türkiye AT'nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı ticaret politikası ve gümrük tarifesine uyum sağlayacaktır.

Gümrük Birliği Kararı'nın "Ortak Gümrük Tarifesi ve Tercihli Tarife Politikaları" ile ilgili bölümü Türkiye'nin Ortak Gümrük Tarifesi'ni (OGT) uygulama yükümlülüğünü öngörmekte ve OGT'deki değişikliklere göre kendi gümrük tarifesinde ayarlamalar yapacağını, uyumlaştırmanın yapılabilmesi için AT'nin Türkiye'yi bu konularda alınan her türlü karardan yeterli bir süre önce haberdar etmesi ve bu amaçla Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nde ön danışmalarda bulunulmasını belirtmektedir (Md. 13-14).

16. Madde ise Türkiye'nin ticaret politikasını AT ile uyumlu hale getirmesi için 5 yıllık bir süre öngörmekte ve bu uyumun hem otonom rejimleri hem de üçüncü ülkeler ile yapılan tercihli anlaşmaları kapsadığını belirtmektedir. Bu amaçla Türkiye'nin gerekli tedbirleri alması ve ilgili ülkelerle karşılıklı yarar esasında müzakereler yapması öngörülmüştür. Ortaklık Konseyi kaydedilen gelişmeleri gözden geçirmekle sorumlu kılınmıştır.

Gerekli standartları karşılayarak üretilen sanayi ürünleri gümrük birliği içinde serbest dolaşımda sayılacaktır. Üçüncü ülkelere gelen ürünler de gerekli tarifeler ödenerek gümrük prosedürleri tamamlandıktan sonra, AB ve Türkiye'de serbest dolaşıma girecektir. Dolayısıyla AB ile serbest ticaret anlaşması (STA) imzalayan, ancak Türkiye ile STA'sı olmayan bir ülkenin sıfır tarife ile AB pazarında serbest dolaşıma giren ürünleri gümrük birliği sebebiyle Türkiye'ye sıfır tarife ile girebilmektedir. Buna karşılık Türkiye ile söz konusu ülke arasında STA olmadığı için Türkiye'de üretilen ürünler bu ülkeye tarifersiz olarak ihraç edilememektedir. Türkiye'nin de bu ülkelerle Güney Kore ve Birleşik Krallık ile olduğu gibi birer ticaret anlaşması müzakere ederek sonuçlandırması gerekmektedir. Ancak AB ile STA'sı olan bazı ülkeler buna yanaşmamakta veya Türkiye kendi ticari çıkarları dolayısıyla bu ülkelerle anlaşmaya girmemektedir. Bunun sonucunda AB ile uyumlu olması gereken üçüncü ülkeler ile dış ticarete önemli bir dengesizlik ve asimetri ortaya çıkmaktadır. AB'nin 80'e yakın ticaret anlaşmasına karşılık, Türkiye'nin 24 ülke ile STA'sı bulunmaktadır.

Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girdiği 1996'ya dönersek, Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerine tercihli ticaret imkânı tanıyan Lome Konvansiyonu dışında,

o tarihte AB'nin altı ticaret anlaşması yürürlükteydi. Bugüne geldiğimizde ise Güney Kore, Japonya, Kanada, Meksika, Güney Afrika, Vietnam dahil olmak üzere irili ufaklı 79 ülke ile serbest ticareti içeren ticaret, ortaklık ve iş birliği anlaşmaları olduğunu görüyoruz. Mercosur ülkeleri, Hindistan ve Endonezya dahil olmak üzere 28 ülke ile müzakereler tamamlanmış durumda ve imza sürecinde iken, aralarında Avustralya ve Malezya'nın olduğu 8 ülke ile de müzakereler devam ediyor (Tablo 1,2,3).

Türkiye'nin ise güncel olarak, 24 ülke ile (EFTA, Makedonya, Bosna ve Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan, Şili, Morityus, Güney Kore, Malezya, Moldova, Faroe Adaları, Singapur, Kosova, Venezuela, Birleşik Krallık, BAE ve Katar) STA'ları yürürlükte. Lübnan, Sudan ve Ukrayna STA'larının iç onay süreçlerinin tamamlanmasının ardından yürürlüğe girmesi bekleniyor.¹

Özellikle son dönemde imzalanan AB-Mercosur Anlaşması ve müzakereleri tamamlanan AB-Hindistan Anlaşması Türkiye açısından bu dengesizliği daha da artırmaktadır. Dünya ticaretinde önde gelen ülkelerin AB pazarına serbest erişim sağlaması Türk pazarına gümrük birliği üzerinden karşılıklılık olmadan ulaşabilmelerine yol açmaktadır. Bunun yanında AB'nin giderek artan STA'lar ile ortaklarına serbest ticaret imkânı sağlaması, AB pazarında Türk ürünlerinin karşılaştığı rekabeti artırmakta, pazar payının azalması tehlikesini barındırmaktadır. Türkiye'nin coğrafi yakınlık avantajı ise, TIR'lara uygulanan kotalar ve demiryolu ağının efektif olarak kullanılamaması sebebiyle optimum etkiyi sağlayamamaktadır. Son 23 yıldır Türkiye'ye gelen yaklaşık 270 milyar dolarlık uluslararası yatırımın %70'i Avrupa'dan gelmiştir. AB'nin tedarik zincirlerini çeşitlendirme ve özellikle Çin'e alternatif üretme stratejisinde Hindistan'ı yeni bir tedarik merkezi olarak konumlandığı söylenebilir. Türkiye'nin AB ile ilişkilerini derinleştirerek Gümrük Birliği'nin güncellenmesini başlatması ve daha fazla yatırım çekmek için yapısal reformlara ağırlık vermesi büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde Gümrük Birliği'nin kazanımları tehlikeye girebilir.

AB'nin yeni nesil anlaşmaları ticaret ve sürdürülebilir kalkınma fasıllarını içermekte ve iklim eylemi, Paris İklim Anlaşması hedeflerine uyum, dijital ticaret, kişisel verilerin korunması, fikri mülkiyet, kamu alımları, sübvansiyonlar, tarımda bitki sağlığı önlemleri, enerji, kritik ham maddeler gibi birçok konuyu da düzenlemektedir. Hindistan Anlaşması'nda gördüğümüz gibi yatırımı koruma ve coğrafi işaretlerle ilgili hususlar da müzakere edilmektedir. Ayrıca AB Hindistan çelik sektörünün karbonsuzlaşması için teknik ve mali destek sağlamaktadır. Bu durum her ne kadar derin bir ekonomik entegrasyon biçimi de olsa Gümrük Birliği'nin üretim ve ticarete giderek önemini artıran konuları da içine alacak şekilde modernize edilmesi ihtiyacını beraberinde getirmektedir. 2015 yılında "Yüksek Düzeyli Memurlar Çalışma Grubu"nun (YDMÇG) AB-Türkiye Gümrük Birliği ve ticaret ilişkileri konulu raporunda Gümrük Birliği'nin tarım tavizleri, kamu alımları ve hizmet ticaretini içerecek şekilde güncellenmesi önerilmiştir. Günümüzde bu konulara ek olarak e-ticaret, sürdürülebilirlik, sınırda karbon düzenlemesi, yenilenebilir enerji, yatırımlar, danışma usulleri ve uyuşmazlıkların çözümü mekanizmaları gibi konuların da eklenmesi gereklidir.

¹T.C. Ticaret Bakanlığı. *Yürürlükte Bulunan Serbest Ticaret Anlaşmaları*. <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar>. Erişim Tarihi: 3 Şubat 2026

Çözüm Önerileri

Türkiye'nin AB'nin STA'larına uyumu ve özellikle ticari açıdan önemi olan ülkeler ile AB'nin imzaladığı STA'ların dışında kalması konusu çözümü kolay olan bir sorun değildir. Yüksek Düzeyli Memurlar Çalışma Grubu'nun Gümrük Birliği'nin güncellenmesine yönelik önerileri arasında da yer almıştır. Burada özellikle "eş masalar" olarak adlandırabileceğimiz, AB'nin STA müzakerelerinin paralelinde Türkiye'nin de söz konusu ülkelerle masaya oturması önerisi öne çıkmaktadır. Ancak süreçlerin oldukça uzun sürebilmesi, zaman zaman siyasi tikanıklar sebebiyle askıya alınması, müzakereler tamamlandıktan sonra dahi imza ve onay süreçlerinin çekişmeli geçmesi bu iki sürecin paralel yürütülmesini zorlaştırabilir. Ancak eş masalar konusunda ilkesel bir uzlaşma sağlanması başlangıç için yeterli olacaktır. Bu durum Türkiye'nin AB STA'lar süreci hakkında yakinen bilgilendirilmesi ve görüşünün alınması açısından da daha yakın bir ortaklık ve iş birliğini tetikleyebilecektir. YDMÇG bu konu da dahil olmak üzere Gümrük Birliği'nin işleyişinin düzeltilmesi için bazı önerilerde bulunmuştur (https://ticaret.gov.tr/data/5b87b62f13b8761160fa10c4/YDMCG_Raporu.pdf). Bunlar:

- Türkiye'nin, AB'nin üçüncü ülkelerle akdettiği STA'lardan eş zamanlı olarak yararlanmasını sağlayacak hukuken bağlayıcı bir hükmün geliştirilmesi
- Taraflarca belirlenecek usuller çerçevesinde uyuşmazlıkların çözüm mekanizmasının iyileştirilmesi
- Gümrük Birliği'nin sağlıklı işleyişini teminen, özellikle Gümrük Birliği'nin işleyişini etkileyebilecek mevzuat hakkında önceden istişare mekanizmaları da dâhil olmak üzere ortak karar alma mekanizmasının güçlendirilmesi
- Gümrük Birliği ile ilgili AB komiteleri ve ihtisas ajanslarına Türkiye'nin katılımı
- Türkiye'nin iç mevzuatına aktarması gereken yeni AB müktesebatının Komisyon tarafından Türkiye'ye bildirilmesi
- Türkiye tarafından iç mevzuatına aktarılan AB müktesebatının Komisyona bildirilmesi
- Teknik Engeller (TBT) taahhütlerinin uygulanmasına yönelik çerçevenin iyileştirilmesi
- Mevcut fikri mülkiyet hakları (IPR) taahhütlerinin uygulanmasına yönelik çerçevenin iyileştirilmesi
- Malların serbest dolaşımını geliştirmek amacıyla gümrük iş birliğinin güçlendirilmesi
- Gelecekte gözden geçirilmesi öngörülen hususlara işaret eden belirli hükümlerin etkin uygulamasının değerlendirilmesi ve gözden geçirilmesi (bkz. Gümrük Birliği'nin 44-47. Maddeleri)

Dünya Bankasının 2104 yılında yayımladığı AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin Değerlendirilmesi Raporu da bu konuda çözüm önerileri sunmaktadır. Dünya Bankası raporu, AB'nin STA akdettiği bazı üçüncü ülkelerin Türkiye ile STA imzalamayı reddettiği ve bunun sonucunda Türk üreticileri bu pazarlara otomatik ve karşılıklı erişim sağlayamazken, bu ülkelerden yapılan ithalatın AB üzerinden ticaret saptırması (*trade deflection*) yoluyla Türkiye'ye gümrüksüz girebildiğini ortaya koymaktadır. Rapor GB'nin en önemli kazanımlarının başında AB ve Türkiye arasındaki ikili ticarete menşe kurallarına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırması olduğunu belirtmiş ve AB'nin STA'larına

Türkiye'nin yetersiz katılımı sonucu ortaya çıkan asimetrinin menşe kontrollerinin yeniden gündeme gelmesi riskini doğurduğunu belirtmiştir (<https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/turkey/tr-eu-customs-union-eng.pdf>). O günden bugüne bu sorunun çözülmemesi de bu riskin gerçek olmasına yol açmıştır.

Dünya Bankası raporu en makul çözüm olarak "AB'nin üçüncü ülkelerle yürüttüğü ana müzakereleri yansıtan ve AB ile Türkiye'nin STA müzakerelerine yaklaşık aynı zamanda başlayıp aynı zamanda sonuçlandırmasını hedefleyen paralel müzakere süreçleri"ni önermektedir. AB'nin STA'lara eklediği ve Türkiye Klozu (Turkey Clause) olarak geçen maddede AB ile Türkiye arasında Gümrük Birliği olduğu ve bu anlaşmanın bir benzerinin Türkiye ile akdedilmesi gerektiği hatırlatılmaktadır. Ancak üçüncü ülke üzerinde hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Dünya Bankası raporu, bu klozun güçlendirilmesi suretiyle belirli bir zaman içinde söz konusu ülke ile Türkiye'nin de anlaşma imzalamasının hızlandırmasını da önermektedir. Sorun çözülene kadar Türkiye menşeli ve Gümrük Birliği kapsamında serbest dolaşımda bulunan malların, AB'nin STA'larındaki ikili kümülasyon hükümleri bakımından AB menşeli mallar olarak tanınması hususunu da bir çözüm olarak sunmaktadır. AB'nin kritik sanayilerde "Made in Europe" içeriği şartı getirmeye hazırlandığı şu günlerde Türkiye'de üretilen malların da AB menşeli olarak tanınması önerisi çok daha önemli hale gelmiştir.

Avrupa Komisyonu 2016'da Türkiye ile Gümrük Birliği'nin güncellenmesine yönelik müzakereleri açmak için AB Konseyi'nden yetki talebinde bulunduğunda bir etki analizi çalışmasını sunmuş ve burada da STA'lar sorununa dikkat çekmiştir. Komisyon personel çalışma belgesi olarak sunulan bu raporda AB'nin giderek artan sayıda önemli ticari aktör ile oldukça derin konuları kapsamına alan STA'lar müzakere etmekte ve imzalamakta olduğu ve bu durumun GB'nin tasarımındaki eksiklikleri daha da belirgin hale getirdiği ifade edilmektedir. AB'nin STA ortaklarını Türkiye ile de STA imzalamaları yönünde ikna etmek için hukuki araçların yetersiz olmasının, Türkiye'yi AB'nin dış ticaret politikasını izleme konusunda endişeli hale getirdiği belirtilmektedir.

Görüldüğü gibi AB dış ticaretinin çok önemli bir parçasını oluşturan ticaret anlaşmalarının Türkiye'yi dışarda bırakmasının, GB'nin işleyişi ile ilgili en önemli sorunlardan biri olduğu genel kabul gören bir konudur. Bu konuda çözümün Gümrük Birliğinin güncellenmesi için müzakere süreci kapsamında ele alınması mümkündür. Ancak burada iki sorun ortaya çıkmaktadır. Birincisi 10 yıl geçmesine rağmen AB Konseyi'nin Türkiye ile müzakereleri başlatmak için onay vermemesidir. Bunun sebepleri arasında Türkiye'de AB kriterlerinden uzaklaşma, GKRY bandıralı gemilere Türk limanlarının açılmaması yani GB Ek Protokol'nün bütünüyle uygulanmaması, ikili ticarete GB'ye aykırı ticareti bozucu uygulamaların devam etmesi (*trade irritants*) yer almaktadır. Hollanda Parlamentosu GB modernizasyonu konusunu Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarını uygulamasına bağlayan bir karar da almıştır. TOBB, TÜSİAD gibi Türkiye'nin önde gelen iş dünyası örgütlerinin Avrupalı muhatapları ile kaleme aldıkları ortak rapor ve deklarasyonlar müzakerelerin bir an önce açılması çağrısında bulunsu da bu konuda ilerleme sağlanamamıştır. Önümüzdeki dönemde Türkiye'nin bu konudaki diplomatik çabalarını hızlandırması ve bir an önce AB'ye yönelik yapısal reformları siyasi ve ekonomik alanda başlatarak bu konudaki kararlılığını ortaya koyması gerekir.

İkinci olarak, modernizasyon müzakerelerinin en az 5 yıl süreceği göz önünde bulundurulursa, müzakereler bugün başlasa dahi 2032'den önce tamamlanması ve yürürlüğe girmesi mümkün gözükmemektedir. Mercosur Anlaşması'nın müzakereleri 25 yıl, Hindistan Anlaşması'nın ise 20 yıl sürmüştür. GB güncellemesinin var olan bir anlaşma üzerinden yapılacağı düşünülse dahi, benzer bir durum olan Meksika ile Küresel Anlaşma'nın modernize edilmesi 10 yıl sürmüştür. GB'deki sorunların çözümü için bu kadar uzun süre beklemeye tahammül yoktur. AB tarafından Doğu Akdeniz uyuşmazlığı sebebiyle 2019'dan beri askıda olan Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin tekrar canlandırılması ve Ortaklık Konseyi'nde acil konulara çözüm bulunmaya çalışılması diğer bir öneri olarak ortaya çıkmaktadır.

Hangi yolla olursa olsun STA'lar sorununun acil çözümü büyük önem taşımaktadır. Avrupa Komisyonu tüm Üye Devletleri temsilen ortak müzakere pozisyonu doğrultusunda üçüncü ülkelerle STA'ları müzakere etmektedir. Üye Devletler dışında gümrük birliği ortağı da olsa üye olmayan bir ülkenin bu müzakerelere katılması mümkün olmamaktadır. Ancak Türkiye'nin her tur öncesinde ve sonrasında bilgilendirilmesi ve görüşünün alınması gerekir.

Anlaşmalara eklenen Türkiye'nin de gümrük birliği ortağı olduğu ve Türkiye ile de STA imzalanması maddesi güçlendirilmelidir. Bunun için müzakerelerin tamamlanmasını beklemeden, başlangıç aşamasında harekete geçilmesi ve AB'nin müzakereleri başlatmasından sonra Türkiye ile de müzakerelerin başlatılması için güçlü bir girişimde bulunulması gerekir. Geçmişteki iyi örneklerden biri Brexit sonrasındaki Birleşik Krallık STA'sıdır. Türkiye AB ile BK arasında anlaşma sağlanmasından sonra kendi STA'sını hemen yürürlüğe koyabilecek şekilde müzakereleri yürütmüştür. Ancak burada söz konusu üçüncü ülkenin iradesi büyük fark yaratmaktadır. AB tarafının da bu konuda duyarlı olması ve bu sorunun çözülmemesi halinde GB'nin etkisini ve önemini kaybedeceğinin vurgulanması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye ve AB arasında başlatılan Yüksek Düzeyli Ticaret Diyalogu bu konuların ele alınacağı ve söz konusu üçüncü ülkelere Türkiye ile STA müzakerelerini gecikmesizin başlatma yönünde tek sesle güçlü mesajlar verileceği platformlar olarak kullanılabilir. Hindistan'ın durumunda, Hindistan-Pakistan gerilimi sonrasında Türk ürünlerine boykot kampanyası ve *Çelebi'nin* lisans iptali gibi ikili ilişkileri bozan gelişmeler Türkiye'nin Hindistan ile bir müzakereyi başlatmasını son derece zor hale getirmiştir. Ayrıca Türkiye özellikle tekstil sanayi açısından böyle bir STA'ya sıcak bakmayabilir. Türkiye ve AB'nin ilkesel olarak anlaşmaya varması ve ikili sorunları çözmek için ortak irade sergilemesi gerekir. Bu da iki taraf arasında son 10 yılda iyice gerileyen güven ve diyalogun tekrar tesis edilmesi, her düzeyde temasların güçlendirilmesi ve AB'nin bu konuda harekete geçmesi için yoğun iletişim kampanyası yapılmasını gerektirir. Türkiye'de AB norm ve kurallarına yönelik demokratik denge, hukuk güvenliği, yolsuzlukla mücadele gibi birçok alanda yapısal reformların başlatılması ve AB ile ilişkilerin düzeltilmesi için önemlidir. Bunun yanında AB'nin güncel olarak en önemli gündem maddelerini oluşturan rekabet gücü konusunda Türk sanayi, iş gücü ve girişimciliğinin katkılarını ortaya koymak ve Gümrük birliğini bir üst düzeye taşımanın faydalarını niteliksel ve niceliksel olarak ortaya koymak kritik olacaktır.

AB Temiz Ticaret ve Yatırım Ortaklıkları Yeni Bir Rota Oluşturabilir mi?

AB'nin 2024-29 dönemi için öngördüğü Temiz Sanayi Mutabakatı AB sanayinin rekabetçiliğini odağına almakta ve özellikle temiz teknolojiler denilen yenilenebilir enerji, elektrikli araç ve batarya gibi sektörlerde AB'nin öncü konumunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda AB'nin küresel ortakları ile "Temiz Ticaret ve Yatırım Ortaklıkları" (TTYO) oluşturma hedefi vardır. Bu ortaklıklar ticaret anlaşmalarının yerini almamakta ancak ekonomik ve ticari ilişkileri için çevre ve iklim konusunu öne çıkaran ve AB'nin tedarik zincirlerinin dayanıklılığını güvence altına almayı amaçlayan bir çerçeve oluşturmaktadır. AB ilk Temiz Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nı Güney Afrika ile 20 Kasım 2025 tarihinde imzalamıştır. Mineral ve metal değer zincirleri ile ilgili yeni bir iş birliği anlaşmasının da eşlik ettiği TTYO temiz ekonomi ve kritik ham maddelerde iş birliğini hedeflemektedir. Ortaklığın amaçları şu şekilde özetlenmektedir:

- AB ve Güney Afrika ilişkilerinde ticaret, yatırım ve istihdamı desteklemek
- Karbonsuzlaşma ve yenilenebilir enerji, elektrik şebekesi, temiz yakıtlar, hammadde ve temiz teknolojilerde temiz tedarik zincirleri için birlikte çalışmak
- Mineral ve metallerin araştırılması, çıkarılması, rafine edilmesi ve geri dönüşümü konusunda ortak endüstriyel projelerin desteklenmesi
- AB için yeni yatırım imkanları ve temel hammaddelere erişimin kolaylaşması
- Güney Afrika için sürdürülebilir sanayileşmenin desteklenmesi, istihdam yaratılması ve karbonsuzlaşmaya destek

Türkiye AB ilişkileri açısından var olan Gümrük Birliği zaten güçlü bir ticaret ve yatırım ilişkisinin temelini oluşturmaktadır. Ancak günümüzde AB'nin ticaret araçlarının yenilendiğini değerlendirerek, Türkiye-AB ilişkilerini tikanıklıktan kurtarmak için bu tür girişimlere şans verilebilir. Yeşil ve dijital ortaklıklar veya Güney Afrika örneğinde gördüğümüz gibi TTYO gibi yeni girişimlerle ilişkilere yeni ve taze bir rota çizilerek süreçte ilerleme sağlanabilir.

TABLO 1: AB'nin Ticaret ve Ortaklık Anlaşmaları²

ÜLKELER	ANLAŞMA BAŞLIĞI	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ / DURUMU
1. ARNAVUTLUK	İstikrar ve Ortaklık (Stabilization and Association)	2009
2. ANDORRA	Gümrük Birliği (Customs Union)	1991
3. ANTIGUA VE BARBUDA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008, GEÇİCİ OLARAK UYGULANIYOR
4. AZERBAYCAN	Ortaklık ve İşbirliği (Partnership and Cooperation)	1999, Modernizasyon için görüşmeler 2017'de başladı, 2019'da askıya alındı.

²European Commission – Trade. "Negotiations and Agreements." *EU Trade Relationships by Country and Region*, European Commission, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/negotiations-and-agreements_en. Erişim tarihi: 3 Şubat 2026

5. BAHAMALAR (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
6. BARBADOS (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
7. BELİZE (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
8. BİRLEŞİK KRALLIK	Ticaret ve İşbirliği (Trade and Cooperation)	2021
9. BOSNA HERSEK	İstikrar ve Ortaklık (Stabilization and Association)	2015
10. BOTSWANA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2016'dan beri geçici olarak uygulanıyor.
11. CEZAYİR	Ortaklık (Association)	2005
12. DOMİNİKA (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
13. DOMİNİK CUMHURİYETİ (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
14. EKVADOR (Kolombiya ve Peru ile birlikte)	Ticaret	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
15. EL SALVADOR	Güçlü ticaret ögesi bulunan Ortaklık (Association with a strong trade component)	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
16. ERMENİSTAN	Kapsamlı ve Geliştirilmiş Ortaklık (Comprehensive and Enhanced Partnership)	2021
17. ESWATİNİ	Ekonomik Ortaklık	2016'dan beri geçici olarak uygulanıyor.
18. FAROE ADALARI	Anlaşma	1997
19. FAS	Ortaklık (Association)	2000. 2013'te modernizasyon müzakereleri başladı. 2014'te askıya alındı.
20. FİJİ	Geçici Ortaklık (Interim Partnership)	2014'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
21. FİLDİŞİ SAHİLİ	Ekonomik Ortaklık ara anlaşma (Stepping stone Economic Partnership)	2016'dan beri geçici olarak uygulanıyor.
22. FİLİSTİN OTORİTESİ	Geçici Ortaklık (Interim Association)	1997
23. GÜRCİSTAN	Ortaklık	2016
24. GANA	Ekonomik Ortaklık Ara Anlaşma (Stepping stone Economic Partnership)	2016'dan beri geçici olarak uygulanıyor.
25. GRENADA (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
26. GUETAMALA	Güçlü ticaret ögesi olan Ortaklık Anlaşması (Association Agreement with a strong trade component)	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
27. GUYANA (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.

28. GÜNEY AFRIKA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2016'dan beri geçici olarak uygulanıyor.
29. GÜNEY KORE	Serbest Ticaret Anlaşması	2015
30. HONDURAS	Güçlü ticaret ögesi olan Ortaklık Anlaşması (Association Agreement with a strong trade component)	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
31. İSVİÇRE	Anlaşma	1973
32. İZLANDA	Ekonomik Alan (Economic Area)	1994
33. İSRAİL	Ortaklık	2000
34. IRAK	Ortaklık ve İşbirliği (Partnership and Cooperation)	2012'den beri geçici olarak uygulanıyor.
35. JAMAİKA (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
36. JAPONYA	Küresel (Global) Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2019
37. KAMERUN	Geçici Ekonomik Ortaklık (Interim Economic Partnership)	2014'den beri geçici olarak uygulanıyor.
38. KANADA	Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret (Cprehensive Economic and Trade) CETA	2017'den beri geçici olarak uygulanıyor.
39. KARADAĞ	İstikrar ve Ortaklık (Stabilization and Association)	2010
40. KAZAKİSTAN	Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği (Enhanced Partnership and Cooperation) EPCA	2016'dan beri geçici olarak uygulanıyor. 2020'den beri yürürlükte.
41. KENYA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	yürürlükte
42. KOLOMBİYA (Ekvador ve Peru ile)	Ticaret (Trade)	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
43. KOMOROS	Geçici Ekonomik Ortaklık (Interim Economic Partnership)	2019'dan beri geçici olarak uygulanıyor ve modernizasyon için görüşmeler devam ediyor.
44. KOSOVA	İstikrar ve Ortaklık (Stabilization and Association)	2016
45. KOSTA RİKA	Güçlü ticaret ögesi olan Ortaklık Anlaşması (Association Agreement with a strong trade component)	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
46. KUZEY MAKEDONYA	İstikrar ve Ortaklık (Stabilization and Association)	2004
47. LÜBNAN	Ortaklık (Association)	2006

48. LESOTO	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2016'dan beri geçici olarak uygulanıyor.
49. LİHTENŞTAYN	Ekonomik alan (Economic Area)	1995
50. MADAGASKAR	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2012'den beri geçici olarak uygulanıyor. 2019'da modernizasyon müzakereleri başladı.
51. MEKSİKA	Küresel (Global) Ekonomik Ortaklık, Siyasi Eşgüdüm ve İşbirliği (Economic Partnership, Political Coordination and Cooperation)	2000. Modernizasyon müzakereleri 2016'da başladı. Ticaret kısmı ile ilgili ilkesel anlaşma 2018'de sağlandı. 17 Ocak 2025'te modernizasyon müzakereleri tamamlandı.
52. MISIR	Ortaklık (Association)	2004
53. MOLDOVA	Ortaklık (Association)	2016. 2023'te revize edildi.
54. MORİTUS	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2012'den beri geçici olarak uygulanıyor. Modernizasyon müzakereleri 2019'da başladı.
55. MOZAMBİK	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2018'den beri geçici olarak uygulanıyor.
56. NAMİBYA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2019'dan beri geçici olarak uygulanıyor.
57. NİKARAGUA	Güçlü ticaret ögesi olan Ortaklık Anlaşması (Association Agreement with a strong trade component)	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
58. NORVEÇ	Ekonomik Alan (Economic Area)	1994
59. PANAMA	Güçlü ticaret ögesi olan Ortaklık Anlaşması (Association Agreement with a strong trade component)	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
60. PAPUA YENİ GİNE	Geçici Ortaklık (Interim Partnership)	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
61. PERU (Kolombiya ve Ekvador ile birlikte)	Ticaret (Trade)	2013'ten beri geçici olarak uygulanıyor.
62. SAMOA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2018'den beri geçici olarak uygulanıyor.
63. SAN MARİNO	Gümrük Birliği (Customs Union)	1991
64. SEYŞELLER	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2012'den beri geçici olarak uygulanıyor. Modernizasyon müzakereleri 2019'da başladı.
65. SİRBİSTAN	İstikrar ve Ortaklık (Stabilization and Association)	2013
66. SİNGAPUR	Serbest Ticaret (Free Trade)	2019
67. SOLOMON ADALARI	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2020'den beri geçici olarak uygulanıyor.
68. ST KİTTS VE NEVIS (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.

69. ST LUCIA (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
70. ST VINCENT VE GRENADIN (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
71. SURİNAM (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
72. ŞİLİ	Geçici Ticaret (Interim Trade)	2025
73. TRINIDAD TOBAGO (CARIFORUM)	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2008'den beri geçici olarak uygulanıyor.
74. TUNUS	Ortaklık (Association)	1998. Modernizasyon müzakereleri 2015'te başladı, 2019'da askıya alındı.
75. TÜRKİYE	Gümrük Birliği (Customs Union)	1995
76. UKRAYNA	Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret, Ortaklık (Deep and Comprehensive Free Trade, Association)	2016'dan beri geçici olarak uygulanıyor.
77. VIETNAM	Serbest Ticaret (Free Trade)	2020
78. YENİ ZELANDA	Serbest Ticaret (Free Trade)	2024
79. ZİMBABVE	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2012'den beri geçici olarak uygulanıyor. Modernizasyon müzakereleri 2019'da başladı.

Kaynak: Avrupa Komisyonu Ticaret Genel Müdürlüğü

TABLO 2: AB'nin Müzakereleri Henüz Tamamlanmamış / İmza veya Onay Sürecindeki Anlaşmaları³

ÜLKELER	ANLAŞMA BAŞLIĞI	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ / DURUMU
1-ARJANTİN (MERCOSUR)	Mercosur Ortaklık (Mercosur Partnership)	2024'te tamamlandı. 17 Ocak 2026'da Geçici Ticaret Anlaşması ile birlikte imzalandı.
2-BENİN	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
3-BREZİLYA (MERCOSUR)	Mercosur Ortaklık (Mercosur Partnership)	2024'te tamamlandı. 17 Ocak 2026'da Geçici Ticaret Anlaşması ile birlikte imzalandı.
4-BURKİNA FASO	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
5-BURUNDİ	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	Henüz imzalanmadı.
6-ENDONEZYA	Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (Comprehensive Economic Partnership)	2025'te tamamlandı.
7-GAMBİA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.

³ *ibid*

8-GİNE	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
9-GİNE-BİSAU	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
10-HAİTİ	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmzalandı ancak henüz onaylanmadı.
11-HİNDİSTAN	Serbest Ticaret (Free Trade)	27 Ocak 2026'da müzakereler tamamlandı.
12-KABO VERDE	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
13-KIRGIZİSTAN	Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği (Enhanced Partnership and Cooperation)	İmza süreci devam ediyor.
14-LİBERYA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
15-MALİ	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
16-MORİTANYA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
17-NİJER	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
18-NİJERYA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	Henüz imzalanmadı.
19-ÖZBEKİSTAN	Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği (Enhanced Partnership and Cooperation)	2022'de parafe edildi. İmzaya hazırlanıyor.
20-PARAGUAY (MERCOSUR)	Mercosur Ortaklık (Mercosur Partnership)	2024'te tamamlandı. 17 Ocak 2026'da Geçici Ticaret Anlaşması ile birlikte imzalandı.
21-RUANDA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza ve onay süreci tamamlanmadı.
22-SENEGAL	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
23-SİERA LEONE	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
24-ŞİLİ	İleri Çerçeve (Advanced Framework)	Tamamlandı.
25-TANZANYA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	Henüz imzalanmadı.
26-TOGO	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	İmza süreci devam ediyor.
27-UGANDA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	Henüz imzalanmadı.
28-URUGUAY (MERCOSUR)	Mercosur Ortaklık (Mercosur Partnership)	2024'te tamamlandı. 17 Ocak 2026'da Geçici Ticaret Anlaşması ile birlikte imzalandı.

Kaynak: Avrupa Komisyonu Ticaret Genel Müdürlüğü

TABLO 3: Müzakereleri Devam Eden Anlaşmalar⁴

ÜLKELER	ANLAŞMA BAŞLIĞI	STATÜSÜ
1-AVUSTRALYA	Ticaret (Trade)	2018'de başladı.
2-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ (BAE)	Serbest Ticaret (Free Trade)	1990'da başladı. 2008'de durdu. 2025'te tekrar başladı.
3-HİNDİSTAN	Yatırım Koruma, Coğrafi İşaretler (Investment Protection, Geographical Indications)	2007'de başladı. 2013'te durdu. 2022'de tekrar başladı.
4-MALEZYA	Serbest Ticaret (Free Trade)	2010'da başladı. 2012'de durdu. 2025'te tekrar başladı.
5-FİLİPİNLER	Serbest Ticaret (Free Trade)	2015'te başladı.
6-SİNGAPUR	Dijital Ticaret (Digital Trade)	2023'te başladı.
7-TACİKİSTAN	Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği (Enhanced Partnership and Cooperation)	2023'te başladı.
8-TAYLAND	Serbest Ticaret (Free Trade)	2013'te başladı. 2014'te durdu. 2025'te tekrar başladı.

Kaynak: Avrupa Komisyonu Ticaret Genel Müdürlüğü

TABLO 4: Askıda Olan Anlaşmalar⁵

ÜLKELER	ANLAŞMA BAŞLIĞI	DURUMU
1-BAHREYN (GULF COOPERATION COUNCIL GCC)	Serbest Ticaret (Free Trade)	1990'da başladı. 2008'den beri askıda.
2-CİBUTİ	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2004'te başladı. 2011'den beri askıda.
3-ÇAD	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2003'te başladı. 2011'den beri askıda.
4-DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2003'te başladı. 2011'den beri askıda.
5-EKVATOR GİNESİ	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2003'te başladı. 2011'den beri askıda.
6-ETİYOPYA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2004'te başladı. 2011'den beri askıda.
7-GABON	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2003'te başladı. 2011'den beri askıda.
8-KATAR (GCC)	Serbest Ticaret (Free Trade)	1990'da başladı. 2008'den beri askıda.
9-KONGO	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2003'te başladı. 2011'den beri askıda.
10-KUVEYT (GCC)	Serbest Ticaret (Free Trade)	1990'da başladı. 2008'den beri askıda.
11-MALAVİ	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2004'te başladı. 2011'den beri askıda.

⁴ *ibid*

⁵ *ibid*

12-MYANMAR	Yatırım Koruma (Investment Protection)	2015'te başladı. Askıya alındı.
13-ORTA AFRIKA CUMHURİYETİ	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2003'te başladı. 2011'den beri askıda
14-SAO TOME VE PRİNŞİPE	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2003'te başladı. 2011'den beri askıda
15-SOMALİ	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2004'te başladı. 2011'den beri askıda.
16-SUDAN	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2004'te başladı. 2011'den beri askıda.
17-SUUDİ ARABİSTAN (GCC)	Serbest Ticaret (Free Trade)	1990'da başladı. 2008'den beri askıda.
18-UMMAN (GCC)	Serbest Ticaret (Free Trade)	1990'da başladı. 2008'den beri askıda.
19-ZAMBİA	Ekonomik Ortaklık (Economic Partnership)	2004'te başladı. 2011'den beri askıda.

Kaynak: Avrupa Komisyonu Ticaret Genel Müdürlüğü